

PASSEND ONDERWIJS ZÓNDER THUISZITTERS

Nederland heeft veel thuiszitters: kinderen die recht hebben op onderwijs, maar dit niet aangeboden krijgen. Meer dan ooit zullen we binnen passend onderwijs proactief moeten handelen om te voorkomen dat deze groep groter wordt.

Tekst: Elly Kraaimaat

We kennen circa tienduizend leerlingen die niet (meer) naar school gaan. Daarnaast zijn er kinderen en jongeren die niet als thuiszitter geregistreerd staan en soms zelfs niet meer in beeld zijn van een school of leerplichtambtenaar. Ik vermoed dat de officiële cijfers veel hoger zijn als we alle thuiszitters in beeld hebben. De grafiek op de rechterpagina geeft een goed beeld van hoe het verzuim is verdeeld.

Relatief verzuim gaat over leerlingen die ingeschreven staan op een school of onderwijsinstelling en zonder geldige reden meer dan vier weken verzuimen. Onder absoluut verzuim vallen kinderen en jongeren die niet op een school staan ingeschreven, zonder dat daar op grond van de Leerplichtwet vrijstelling voor gegeven is (bron: ministerie OCW en Ingrado).

Bij thuiszitters maak ik onderscheid tussen:

- kinderen die geregistreerd staan als thuiszitter (absoluut en relatief verzuim, zie tabel);
- leerlingen die thuiszitten, maar niet meer in beeld zijn;
- leerlingen die dreigen thuis te komen zitten als we niet adequaat reageren op de signalen die ze uitzenden.

VROEGTIJDIG SIGNALEREN

Thuiszitten kan deels voorkomen worden door een veilig pedagogisch klimaat en goede basiszorg binnen de school te bieden. Het kan nodig zijn als team hier met elkaar verder over in gesprek te gaan en/of een gerichte training te volgen. Tijdig de signalen die een leerling uitzendt kunnen opvangen en vertalen is de volgende stap. Registreren is in dit proces een houvast. Daar hoort ook een goede verzuimregistratie bij. Vanaf 1 april 2017 sluiten alle po-scholen aan op het Verzuim-

register van DUO (www.ingrado.nl). Onderzoek het percentage gemiste onderwijstijd. Kijk ook naar het percentage gemiste effectieve leertijd terwijl het kind wel op school is, maar geen onderwijs krijgt (bijvoorbeeld omdat hij buiten de klas is geplaatst).

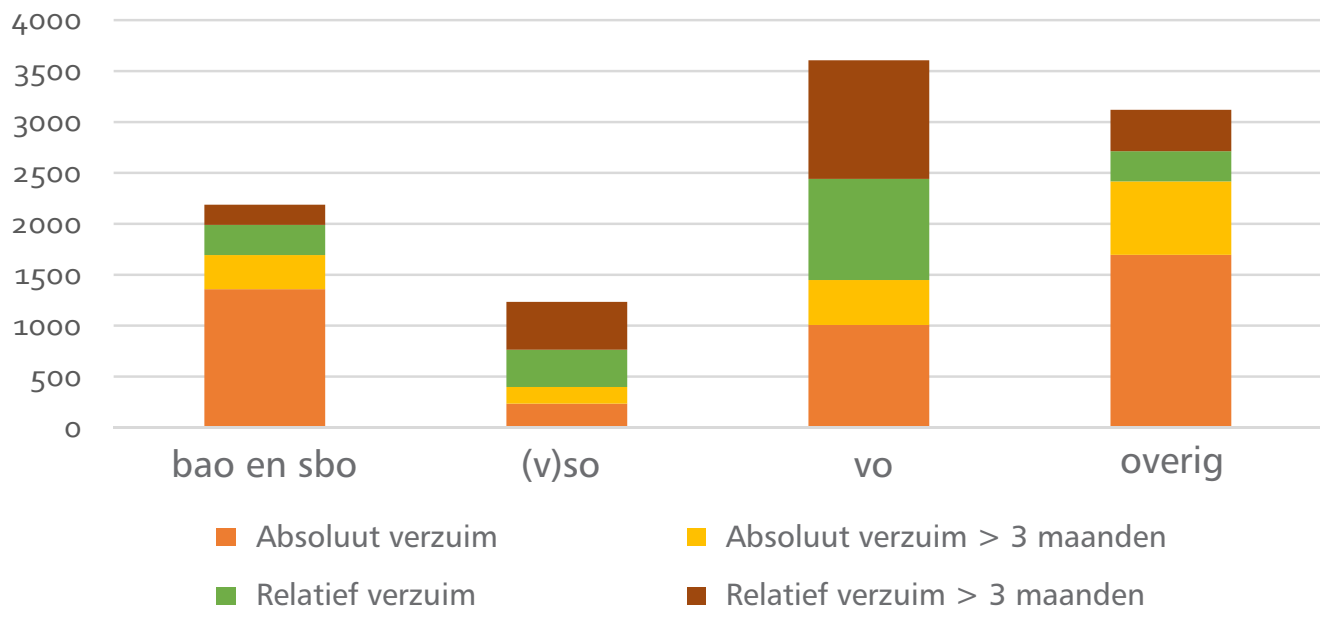
Nederland kent waarschijnlijk veel meer thuiszitters dan bekend is

Waardevol is ook het kind zelf te horen. Hij/zij weet vaak zelf wat hem/haar blokkeert en wat hij/zij nodig heeft. Professionele kindgesprekken zijn van groot belang en kunnen veel bruikbare informatie opleveren.

MINICONFERENTIE

In november 2016 organiseerde ik samen met Loek Mak-Peters, bestuurslid van de LBBO en medewerker van het schoolondersteuningsteam van ons samenwerkingsverband (swv), een miniconferentie over het signaleren van dreigend thuiszitten. Doelgroepen waren interne begeleiders en directeurs van onze basisscholen en scholen voor speciaal (basis) onderwijs, leerplichtambtenaren, medewerkers van het CJG en jeugdartsen van de GGD binnen onze regio. Jeugdartsen kunnen een belangrijke rol spelen als niet duidelijk is of een kind (een volledige week) onderwijs aan kan, zij kunnen de belastbaarheid van een kind vaststellen.

Geregistreeerde thuiszitters 2014-2015

Figuur 1: Geregistreeerde thuiszitters 2014-2015 (bron: kamerbrief over cijfers leerplicht en aanpak thuiszitters, ministerie van OCW, 3 februari 2016)

Na de miniconferentie bij het swv werden wij diverse keren benaderd door intern begeleiders en directeuren. Op grond van de verkregen informatie, hadden zij hun leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften tegen het licht gehouden. Ze ontdekten dat er ook hier sprake was van kinderen die in de gevarezone van thuiszitten zaten. Een kind dat langdurig met intervallen verzuimde waarbij het ziek werd gemeld, werd door de ib'er met de schoolarts besproken. Deze riep het kind op, waarna er samen met de ouders gericht gekeken werd naar de oorzaak.

In een ander geval realiseerde een schooldirecteur zich ineens dat het jongetje dat vaak bij haar op kantoor zat vanwege oppositioneel gedrag, te weinig onderwijs kreeg aangeboden. Zij vroeg naar een goede gedragsaanpak binnen een duidelijk gestelde termijn.

Ook leerplichtambtenaren kregen 'ineens' meer telefoontjes. Gerichte vragen over samenwerking tussen school en leerplichtambtenaar kwamen op tafel. Al deze voorbeelden geven aan dat we, wat betreft preventie van thuiszittende kinderen, steeds meer kaarten in handen krijgen.

UIT BEELD GERAAKT

Ook bleken meer kinderen thuis te zitten dan waren gemeld bij de leerplichtambtenaar. Naast in de tabel getoonde geregistreeerde thuiszitters, kent Nederland dus waarschijnlijk nog veel meer thuiszitters. De officiële cijfers kunnen veel hoger uitpakken als we ze allemaal in beeld hebben.

Sommige leerlingen bevinden zich onder de radar, en zijn bij niemand (meer) in beeld. Zo kwamen we een elfjarige jongen tegen die al drie jaar op een goede begeleidingsplaats zat, maar in die jaren nauwelijks onderwijs had gekregen. Behalve op deze begeleidingsplaats was deze jongen nergens meer in beeld.

Twee scholen belden over een leerling die langdurig ziek was en al maanden niet meer op school was geweest. Ook deze leerlingen waren grotendeels uit beeld geraakt.

Het schoolondersteuningsteam wordt niet altijd op tijd ingezet, concludeerden we met elkaar. Zo kan het gebeuren dat een school 'van de ene op de andere dag' een crisisleerling heeft. Proactief handelen is gewenst om uitval te voorkomen.

Vroegtijdig signaleren is in het belang van:

Kind of jongere

- komt niet in een crisissituatie terecht die schadelijk kan zijn voor zijn sociaal-emotionele en/of cognitieve ontwikkeling;
- krijgt pro-actief de ondersteuning die hij nodig heeft;
- kan mogelijk onderwijs in reguliere schoolsetting blijven volgen, waarbij contact met medeleerlingen blijft bestaan en thuis nabij onderwijs kan worden aangeboden;
- kan, indien noodzakelijk, een soepele overstap naar het speciaal basisonderwijs of speciaal onderwijs maken;
- wordt geen thuiszitter.

School

- houdt grip op de situatie en kan handelingsgericht, volgens plan van aanpak met de leerling, aan het werk;
- behoudt de regie;
- steunt haar teamleden, het risico dat leerkrachten opbranden vermindert.

Medeleerlingen

- hebben minder spanning als er geen crisissituatie ontstaat.

Ouders van de leerling

- blijven in open communicatie met de school. Ouders en school maken een gezamenlijke aanpak. Ouders hebben van hun kant een inspanningsverplichting om mee denken.

SIGNALEN VAN DREIGEND THUISZITTEN

Er zijn vele signalen die voorafgaan aan het uiteindelijk thuis komen te zitten van een kind. Voor ib'ers en schoolondersteuners is het zaak om die signalen te onderkennen en te interpreteren. Het simpelweg afvinken ervan op een lijstje volstaat niet. Het is belangrijk dat je ze onderkent en dat je je realiseert dat het kan leiden tot een crisissituatie.

Mogelijke signalen:

- Gedragsproblemen kind: problematisch gedrag naar anderen en/of oppositioneel gedrag: veiligheid van andere kinderen en/of teamleden komt in gevaar. Externaliserend gedrag valt eerder op dan internaliserend gedrag. Risico op niet tijdig onderkennen is bij internaliserend gedrag groter.

Tips

- Luister naar het kind zelf en maak hem zo mogelijk mede-eigenaar van het proces.
- Bouw aan een goede relatie met ouders, deel de zorg rondom het kind, neem ouders mee in het proces.
- Inzet van externe partners (CJG, leerplichtambtenaar, door ouders ingezet traject met deskundigen) kan gewenst zijn. Let vooral op het tijdig inzetten!
- Wees alert op kinderen die moeite hebben met de overgang van het primair naar voortgezet onderwijs, deze is met name moeilijk voor kinderen met angsten. Er is een risico dat zij uit beeld raken.

- Psychiatrische problemen kind: (vermoedens van) persoonlijkheidsstoornissen, angsten, fobieën, psychische problematiek.
- Plotselinge gedragsverandering, opvallend teruggetrokken gedrag, oppositioneel gedrag, heftig emotioneel gedrag.
- Langdurig zieke kinderen.
- Leerlingen die vaak buiten de groep worden geplaatst (op de gang, in een andere groep, bij de ib'er of de directie).
- Veelvuldige afwezigheid en/of te laat komen.
- Hogere of lagere intelligentie.
- Leerlingen die gepest worden (denk ook aan cyberpesten) en niet meer naar school durven.
- Al eens in aanraking geweest met de leerplichtambtenaar.
- Thuisproblematiek: ontbreken van structuur, onvoldoende houvast, onrust, afwezige ouder, vechtscheiding, ouders met psychiatrische stoornis, verstoorde relatie ouder/kind.
- Ouder(s) met een psychiatrische stoornis (KOPP-kinderen).
- Verschil in visie en aanpak. Ouders en school zijn het vertrouwen in elkaar kwijtgeraakt.

Iedere thuiszitter is een uniek kind met eigen onderwijsbehoeften

Bij de casussen die we per gemeente bespraken was niet altijd duidelijk wie eindverantwoordelijk was, met als gevolg dat er soms te weinig of juist te veel ondersteuning werd ingezet. Er is sprake van te veel ondersteuning wanneer deze niet afgestemd is op elkaar. Hierdoor kan het proces vastlopen en het kind moeten thuisblijven.

SAMENWERKING

Voor begeleiders in het onderwijs is het van belang om veel met elkaar te sparren over oplossingen voor (dreigende) thuiszitters. Ook hier geldt weer dat iedere thuiszitter een uniek kind is met geheel eigen onderwijsbehoeften. Samenwerking tussen ouders, school, schoolondersteuners, CJG, leerplichtambtenaren en - waar nodig - de jeugdarts, leidt tot snellere verkenning en een plan van aanpak. Een veelgehoorde conclusie in de gesprekken die we hadden, was dan ook: 'Als we elkaar beter hadden weten te vinden, was er voor leerling, ouders en school veel winst te behalen geweest.'

De intern begeleider van een school voert de regie in dit proces. De zorgplicht van scholen geeft de kaders hiervoor aan. Alle meedenkende partijen ondersteunen en denken mee in dit proces.

LANSBREKERS

Samen met Thérèse Keulen, de leerplichtambtenaar van de gemeente Zeist, volg ik de training 'Lansbrekers' (zie het kader op de pagina hiernaast). We leren over de oorzaken van thuiszitten en krijgen handreikingen hoe we binnen passend onderwijs oplossingsgericht te werk kunnen gaan. We ontdekken hoe we gebruik kunnen maken van het netwerk rondom school en kind, om iedereen mee te krijgen in het zoeken naar een juiste oplossing. Belangrijk is eerst te onder-

zoeken wie de regiehouder is en welke verantwoordelijkheid en mandaat betrokken partijen hebben.

Een Lansbreker kan breed kijken, focussen op hoofdzaken en creatief naar oplossingen kijken. Een oplossing kan soms in een onverwachte mogelijkheid zitten. Als Lansbreker ken je echter ook de juridische mogelijkheden en beperkingen. Therese Keulen komt als leerplichtambtenaar situaties tegen waarin kinderen maanden of langer thuiszitten. Het is niet altijd duidelijk waarom het kind niet (meer) naar school gaat. Wanneer het kind niet in een medisch traject zit, kan de schoolarts vaststellen of er een lichamelijke oorzaak is. Soms krijgt het kind/gezin geen enkele vorm van hulpverlening. In andere gevallen heeft het gezin zoveel verschillende instanties om zich heen, dat niemand meer van elkaar weet wat er aan hulp gegeven wordt en trajecten eindeloos kunnen duren. Juist dan kan een Lansbreker een belangrijke rol spelen om in kaart te brengen wat nodig is, wat nog gedaan moet worden en welke gezamenlijke doelstellingen we kunnen formuleren en praktisch gaan uitvoeren.

ACTIETAFELS

Samenwerking tussen school en leerplichtambtenaar is van groot belang. Ik vind het een groot voordeel dat ik de training Lansbrekers met de leerplichtambtenaar volg. We wisten elkaar al goed te vinden voor overleg, maar door deze training kunnen we nog gericht samenwerken met als doel kinderen weer naar school te krijgen. Voor situaties die vastlopen kunnen we 'actietafels' organiseren die zijn geïntroduceerd door Gedragswerk (zie ook www.gedragswerk.nl). Werken met actietafels wordt ook binnen de training voor Lansbrekers aangeleerd.

Aan de actietafel bespreken de deelnemers die kinderen die zich in situaties bevinden waarin alleen beweging kan komen door de intensieve en gelijkwaardige samenwerking van alle betrokken partijen. Situaties waarin hardnekkige problemen in de weg staan van een oplossing en die maken dat het niet langs de gebruikelijke weg lukt om een einde te maken aan het thuiszitten. De actietafel brengt de juiste mensen in positie en beweegt hen datgene te doen wat nodig is, of zij nu wel of niet deel uitmaken van de actietafel (bron: www.gedragswerk.nl).

De Lansbrekers

De Lansbrekers vormen een landelijke beweging van begeleiders, leraren, schoolleiders, ouders en anderen in en rond het onderwijs. Ze zetten zich met hart en ziel in om thuiszitten te voorkomen en terug te dringen. Het motto van de beweging: thuiszitten, hoe kort dan ook, is per definitie geen optie.

Elly Kraaimaat is Lansbreker: 'Ik zet me graag in om kinderen die thuiszitten op een passende onderwijsplek te krijgen. Sommigen zijn bij niemand meer in beeld. Als mediator weet ik hoe belangrijk communicatie en het zoeken naar gezamenlijke belangen zijn. De training Lansbrekers geeft me nog meer specifieke vaardigheden om met kind, school en ouders mogelijkheden te verkennen.'

De LBBO is een van de initiatiefnemers van de Lansbrekers. Samen met Ingrado, de PO-Raad en Gedragswerk heeft de LBBO deze beweging in gang gezet.

Voor meer informatie: www.lansbrekers.nu.

Een mooi voorbeeld is een situatie waarbij een zevenjarig meisje nauwelijks meer naar school ging omdat haar moeder het niet voor elkaar kreeg haar op tijd naar de bus van het leerlingvervoer te krijgen. We zijn met betrokken partijen om tafel gaan zitten en bespraken hoe we moeder kunnen ondersteunen. Binnen een uur hebben de voogden kunnen regelen dat moeder gespecialiseerde thuishulp kreeg voor de ochtendspits. Het viel buiten de reguliere werktijd van een

gezinsbegeleider, maar er is iemand gevonden die deze uren geen probleem vond. De volgende dag (!) was het meisje op tijd aangekleed, had kunnen ontbijten en stond, met de begeleider, op tijd bij de bushalte. Het is aan moeder en de begeleidster om moeder zo te ondersteunen dat zij dit op termijn zelf kan organiseren.

Natuurlijk gaat het niet altijd zo voorspoedig, soms moet er veel gepraat worden, of lopen we tegen bureaucratie en regelgeving aan. Het is vaak een zoektocht waarbij we ook buiten de gebaande paden zullen gaan lopen. Iedere (dreigende) thuiszitter draagt zijn eigen geschiedenis en problematiek mee.

We kunnen het ons niet veroorloven om het accent te leggen op een van de genoemde groepen. We zullen meerdere wegen tegelijk moeten bewandelen, preventief én curatief. Wanneer we alleen aandacht zouden geven aan de formele thuiszitters (groep a), is het dweilen met de kraan open. Gaan we echter vooral bezig met preventie (groep c), dan laten we die grote groep thuiszitters in de kou staan. Naar de groep kinderen die thuiszitten zonder dat we ze kennen (groep b), moet enerzijds systematisch onderzoek ingezet worden en anderzijds bij iedere 'gevonden' thuiszitter direct handelingsgericht een plan gemaakt en uitgevoerd worden.

Een samenwerking als Lansbrekers met alle betrokken partijen geeft ons vertrouwen en mogelijkheden om thuiszitten zo veel mogelijk te voorkomen en leerlingen die al thuis zitten weer naar school te krijgen. Immers, de ambitie van staatssecretaris Dekker is: 'In 2020 mag geen enkel kind langer dan drie maanden thuiszitten zonder een passend onderwijsaanbod'.

LITERATUUR

- Ministerie van OCW, ministerie van VWS, ministerie Veiligheid en Justitie, PO-Raad, VO-raad, Vereniging van Nederlandse Gemeenten (2016). *Thuiszitterspact*.
- Ministerie OCW, ministerie VWS (2016). *Elke thuiszitter een passende plek*
- *Ingrado Magazine*, juni 2016.

Elly Kraaimaat is adjunct-directeur op sbo De Stuijtheuvel en geregistreerd mediator. Daarnaast is zij werkzaam als zzp'er voor onderwijscoaching (www.amandelboom.fr).

Thuiszitterspact

Thuiszitten is een actueel onderwerp, in het onderwijs en in de politiek. Staatssecretaris van Onderwijs, Sander Dekker, heeft de volgende ambitie neergezet: 'In 2020 mag geen enkel kind langer dan drie maanden thuiszitten zonder een passend onderwijsaanbod.'

Om deze ambitie te realiseren hebben Dekker en staatssecretaris Van Rijn (Volksgezondheid) vorig jaar een pact gesloten met de PO-Raad, de vo-raad, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de ministeries van OCW, VWS en Justitie. Dit pact gaat over het terugdringen van het aantal thuiszitters én over preventieve maatregelen om thuiszitten te voorkomen. De volledige tekst van het Thuiszitterspact is na te lezen op de website www.passendonderwijs.nl.

Tip van de redactie

In de materialenbank op www.lbbo.nl zijn onder meer de volgende artikelen over thuiszitters te vinden:

- *Thuiszitter, kom samen in actie* (maart 2016)
- *Het werk van de onderwijsconsulent* (september 2016)

16 maart 2017 vindt een interessante bijeenkomst voor Lansbrekers plaats: de tweede bootcamp 'Passend onderwijs zonder thuiszitters? Het kan wel'. Kom ook!
Kijk op www.lansbrekers.nu/bootcamp-informatie.